

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Me?unarodni, interdisciplinarni, dvojezi?ni, online ?asopis

ŠEJH SINAN-BABA I POBRO

Edin Mutap?i?

ZNAMENITE LI?NOSTI IZ SREBRENI?KE HISTORIOGRAFIJE

Danas sa ?aloš?u možemo konstatovati da je zna?ajan dio srebreni?ke historije, na odre?en na?in usljed nedostatka izvora zauvijek izgubljen. Me?utim, stanje je još gore kada su u pitanju ljudi koji su davali pe?at minulim vremenima i koji su svakako sebe duboko utkali u historiju ovog grada. Upravo sa tog stanovišta obrada pojedinih li?nosti koje su se duboko utkale u prošlost ovih prostora zavre?uje posebnu pažnju.

Me?utim, dolaskom Osmanlija na ove prostore javlja se li?nost koja je bila predmetom obrade u dosadašnjoj historiografiji. Ta li?nost koja je pobudila interesovanje nauke u minulim vremenima jeste u narodnoj tradiciji sa?uvani prosvjetitelj Šejh Sinan-Baba. O narodnoj tradiciji i obradi iste, kada je u pitanju ova li?nost, postarao se etnolog Milenko Filipovi?. Navedeni rad je narodnu legendu smjestio u period poslije Be?kog rata (1683-1699). U suštini radi se o pri?i zasnovanoj na dijelu narodne tradicije sa ciljem podsticanja me?uvjerske tolerancije, odnosno o velikom prijateljstvu ovog duhovnjaka sa Pobrom (pobratimom) – hriš?aninom iz Žabara (Pelagi?eva). Pored navedenog tuma?enja pomenute legende, svakako ima i drugih razmišljanja. Nedavno smo imali priliku upoznati znamenitog sakuplja?a narodnih tradicija iz Posavine, Jakova Babi?a koji je, kako smo saznali iz razgovora, razvio jednu novu teoriju, koja ustvari ide ka dopuni onog što je zapo?eo Milenko Filipovi?. Naime, on me?u katoli?kom familijom Pobri?a traži drugu osobu iz narodne pri?e, odnosno Pobru, i smatra da je prezime navedenoj familiji ostalo kao amanet iz tih vremena.

Navedene teorije o Šejh-Sinanu i njegovom svrstavanju u period poslije Be?kog rata, nedavno je u potpunosti opovrgao srebreni?ki orijentalista Nedim Zahirovi?, koji u svom radu „Šejh Sinan iz Srebrenika potpuno argumentovano smiješta ovog duhovnjaka u XVI stolje?e.

KO JE ŠEJH SINAN-BABA ?

Na osnovu djela „Silsiletii l-muqarribln ve menaqibu l-mutteqin“ onovremenog beogradskog muftije, Munira Belgradija, o njegovom suvremeniku Šejh-Sinanu saznamo da je “ovaj plemeniti merhum bio halifa Merkez-efendije, a zatim je došao u malu kasabu Srebrenik, koja se nalazi ispod Tuzle, tu se nastanio i živio, provode?i svoj tarikat.”” Isto tako znamo da je upravo u Srebreniku doživio duboku starost te da je tu uspio izgraditi omanji mesdžid i doživjeti duboku starost, 80-90 godina, i samim tim ostati u Srebreniku gdje je ukopan u haremu džamije koja po njemu danas i nosi naziv, a uz koju je podignuto i turbe.”

Svakako ?emo se u daljem tekstu ponovo osvrnuti na podatke koje nam daje Muniri o ovom plemenitom derviškom šejhu.

Iz navedenog izvora saznajemo da je Šejh Sinan bez obzira na duboku starost i uzoran i plemenit život, bio odabran od srebreni?kog kadije da radi na poslovima popravka Starog grada po nare?enju sandžak-bega. Upravo na mjestu obavljanja navedenih poslova bio je prisutan carski povjerenik (mubašir), Vildan-zade efendi, sin Munirijeovog u?itelja Vildan-efendije. „Kad je Vildan-zade ugledao Sinana na ovom mjestu, on je iz obzira i naklonosti prema pobožnjacima, a znaju?i ga kao prijatelja svog oca, povikao: „Efendija, što ti ovdje radiš?“ i upitao ga za njegovo stanje. Šejh mu je objasnio svoju situaciju, na što se Vildan-zade založio kod kadije da šejha oslobodi od ove službe, ?emu on nije udovoljio. Tada je Sinan poželio da na mjesto ovog kadije do?e drugi i „da ovaj bude uklonjen sa ovog svijeta tako što bi ovo ve?e, kada on ovdje ostaje, ?erahori njega napali i ubili” (dalje na ovom listu i na listovima 118 b i 119 a slijedi uopšteno kazivanje o korumpiranosti kadija i tek na listu 119 b Muniri nastavlja pri?anje o Sinanu).

U momentu kada je kadija bio ubijen, Sinan se odmah udaljio od toga mjesta, jer je pomislio da je tako najbolje i dok je išao ku?i, bio je zadivljen Božijom mudroš?u. Nakon ovoga, Vildan-zade ef. je isposlovaio da se Sinanu iz državne blagajne (bejtul- mal) dodijeli primanje (vazifa) od nekoliko ak?i. Upravo u to vrijeme Sinan je nekim poslom boravio u Beogradu, gdje se susreo sa nekim pojedincima i sa Emir- efendijom, koji mu je ukazao ?ast i poštovanje.

„U plemenitosti, ?estitosti i sa dovama za spas na onom svijetu, Sinan je 1010. godine preselio na ahiret, neka mu se Allah smiluje.”

Dakle, analiziraju?i ovaj izvor moramo se složiti sa nekoliko zaklju?aka do kojih je došao dr. Nedim Zahirovi?, a koji se odnose na sljede?e: Šejh Sinan je umro 1010. godine po Hidžri, što odgovara 1601. ili 1602. godini. Ako uzmemo ?injenicu da je Šejh Sinan živio 80-90 godina, onda se može zaklju?iti, da je Šejh Sinan ro?en izme?u 1510. i 1520. godine. Ukoliko se vratimo na raniji prikaz historije grada Srebrenika, odnosno nestanka Srebreni?ke banovine, onda se može zaklju?iti da se dolazak ovog šejha podudara sa prvim godinama vladavine Osmanlija na ovim prostorima, odnosno sa prodorom jednog novog kulturno-civilizacijskog i vjerskog aspekta – islama.

Me?utim, prije nego što nešto više kažemo o prvim godinama osmanlijske vladavine nad ovim prostorima željeli bismo iznijeti još nekoliko nepobitnih zaklju?aka do kojih dolazi Zahirovi?. Tu prije svega mislimo na ?injenicu da je Sinan bio halifa Merkez-efendije, poznatog šejha sunbulija, jednog ogranka halvetijskog tarikata. On (Merkez-ef.) je bio murid poznatog derviškog šejha Sunbul Sinan-ef., koji jc ujedno i osniva? ovog ogranka halvetija.

Samim tim nam je poznat i Šejh-Sinanov tarikat – on je bio halvetija i pripadao je ogranku sunbulija.

Svakako da se time name?e jedno novo pitanje: Kakva je uloga sunbulija, kao ogranka helvetijskog derviškog reda u Osmanskom carstvu, a samim tim i u Bosni?

Poznato je da je ovaj derviški red bio jedan od privilegovanih u okviru Osmanskog carstva i da je ?esto imao tu misionarsku ulogu, odnosno ulogu da u novoosvojenim krajevima Osmanskog carstva širi islamsko u?enje. Na taj na?in možemo sa sigurnoš?u konstatovati da jedan od glavnih zadataka koje je imao Šejh Sinan u Srebreniku jeste misionarska uloga u širenju islama na ovim prostorima, te da je ova uloga mogli bismo re?i, iznad šejhovog zadatka za pridobijanje novih

pristalica u halvetijski tarikatu.

ULOGA ŠEJH-SINANA U SREBRENIKU

Šejh Sinan, kao što smo već konstatovali, je imao duhovno-prosvjetiteljsku ulogu u prihvatanju islama na ovim prostorima. Svakako da je ovaj učenik uvijek i dobar poznavalac islamske teologije svojim dolaskom na ove prostore odigrao jednu od dominantnih uloga u širenju islama. To najbolje potvrđuje činjenica da područje Varoši Srebrenika sa svojim mahalama i mezrama spada u područja sa najvećim intenzitetom prihvatanja islama.

Ranije smo spomenuli prvi popis iz 1533. godine i odnos između hrišćanskog i muslimanskog stanovništva. Međutim prema popisu iz 1548. godine taj omjer u brojnosti muslimanskog stanovništva je još izraženiji tako da su na prostoru Varoši Srebrenika 42 muslimanske kuće sa 29 neoženjenih muslimana, te 16 nemuslimanskih kuća sa dva neoženjena. U isto vrijeme u mahali Begov Konak su 23 muslimanske kuće, u kojima ima i jedan neoženjen musliman, dok hrišćana u ovoj mahali nema.

Ono što se da zapaziti na osnovu navedenih podataka jeste da u periodu od petnaest godina nestaje desetak hrišćanskih kuća, dok broj muslimanskih raste naročito u mahali Begov Konak koja je svakako nešto bliža Šejh-Sinanovom mes džidi i gdje ovaj duhovnjak ima nešto izraženiju ulogu. Sada sa sigurnošću, nakon navedenih analiza, možemo konstatovali da je ključnu ulogu u širenju islama na prostorima Srebrenika imao ovaj, usudit ćemo se reći – misionar. Svakako ne možemo da ne primijetimo da je spomenuti prelazak na islam u periodu između dva popisa 1533. i 1548. godine još izraženiji na području Srebreničke nahije, gdje je bio vrlo prisutan utjecaj ovog duhovnjaka, odnosno njegovih sljedbenika.

KO JE POBRO ?

U ovom radu želimo slijediti u narodno predanje dobro utkanu legendu o Šejh-Sinanu i Pobri, pokušati odgonetnuti tko je Pobro.

Odmah na početku ove priče moramo se osvrnuti na dio legende koji govori da je u pitanju kaur – hrišćanin. Svakako da navedeni dio rada odbacuje zaključke do kojih je došao Milenko Filipović, koji govori da je Pobro hrišćanin iz Žabara (odnosno Pelagićevo). Filipović jasno konstatuje da po povratku (dolasku) iz Istanbula – Carigrada, Šejh Sinan prolazi kroz Pelagićevo nailazi na pomoć hrišćanina iz pomenutog sela. Ukoliko bismo koristili savremene putne pravce, onda bi imalo smisla da Žabari (Pelagićevo) budu usputna dionica na putu iz Istanbula. Međutim, ukoliko to prilagodimo ondašnjim putnim pravcima gdje su se dugi putni pravci odvijali najkraćim dionicama, onda se nameće zaključak da nema ni govora o mogućnosti prolaska ovog duhovnjaka kroz Žabare, odnosno kroz područje Posavine.

Nadamo se da smo navedenim zaključcima uspjeli opovrgnuti raniju tezu o hrišćaninu iz Žabara, ali time nismo uspjeli objasniti ko je Pobro.

Za objašnjenje navedenog pitanja neophodno je da upoznamo u kakvu to sredinu dolazi Šejh Sinan dolazeći u Srebrenik. Svakako da u samom početku dolazi u sredinu u kojoj je veoma malo ljudi islamske vjeroispovijesti. Isto tako, moramo skrenuti pažnju da su u tim prvim godinama ljudi formalno prihvalali islam, a da su i dalje ostali prisni svojim ranijim vjerskim tradicijama i da su tim formalnim činom pokušavali poboljšati svoj status u društvu. Dakle, Šejh Sinan dolazi u sredinu koja je tek potpala pod osmansku vlast, i u kojoj su veoma prisutni ostaci minulih vremena.

Kao što smo već konstatovali, Šejh Sinan ima vrlo bitnu ulogu u pridobijanju lokalnog stanovništva na islam. Međutim, nameće se pitanje moraju li ti ljudi zaboraviti svoju tradiciju, svoje višestoljetno postojanje na ovim prostorima koje su njihovi preci itekako krvavo plaćali. Kako uostalom opravdati svojoj djeci činjenicu da su rođeni kao kauri, a živjeli kao muslimani. Naravno to je moguće stvaranjem legende koja bi mogla opravdati navedene činjenice. Tako dolazimo do zaključka da Pobro nije nikakav stranac, nego da su u tom sinonimu sadržani ljudi koji su prihvatili islam, ali ljudi koji nisu tako jednostavno mogli raširiti sa svojom prošlošću, svojim precima.

Navedena legenda je bila dobar način da ovdašnji stanovnici pokažu svoju zahvalnost najzaslužnijoj ličnosti za njihovo prihvatanje islama, ali da istovremeno razvijaju osjećanja suživota, kao jedne zaista nepobitne egzistencijalne potrebe bosanskohercegovačkog društva, istovremeno vezujući u legendu svoju svakodnevnicu. Dakle, Pobro jeste jedan od pojedinaca iz takve srebreničke sredine, koja je možda bila šejhu najbliža, ali on ni u kom slučaju nije jedna zasebna individua koja je smještena u haremu navedene džamije. Na taj način ovdašnji stanovnici su pored duboke uspomene na stranca po imenu Šejh Sinan koji je dolazio iz Anadolije ili nekih drugih područja Rumelije, željeli svakako da iskažu zahvalnost i povjeku koji ih je u ranijem periodu predvodio u vjerskom životu i koji je u novoj vjeri prepoznao određene srodnosti te na taj način izvršio presudan utjecaj na svoje komšije u prihvatanju nove vjere. Kako je vrijeme odmicalo i islamsko-orientalna kultura bila izraženija, narodnoj tradiciji više nije bila potrebna stvarna priča, koju je bilo dosta teško objasniti mladim naraštajima. Iz tog se razloga u narodnoj tradiciji Pobro preobražuje u nekog stranca, a istovremeno Šejh Sinan, koji je doista po rođenju stranac, potpuno se identifikuje u lik iz sredine. Ipak na kraju moramo spomenuti i dio narodne tradicije koja se pripisuje Šejh-Sinanu „kada budeš prolazio kraj mog mezara i ostavljao sadaku, ostavi je i na Pobriniom mezaru“, čime se jasno prenosi višestoljetna poruka da je navedeni šejh u svom skromnom životu u potpunosti suosjećao sa sredinom koja ga je uostalom i identifikovala na gore navedeni način.

LEGENDA O TRI TURBETA

Navedeno Šejh-Sinanovo turbe nije jedino na području općine Srebrenik. Tako pored njega imamo i Šejh-Dedino turbe u Čekanićima, te Turbe u Čanićima – koje je na graničnom području ove općine sa tuzlanskom. U narodu se čuva tradicija za svako od navedenih turbeta, ali postoji i jedna koja objedinjuje sva tri, a to je: „Srebrenik i njegove stanovnike u ratovima čuvaju navedena turbeta”. Svakako da se legendama teško vjeruje, međutim moramo se ipak složiti sa činjenicom da su se u ovom slučaju legenda i stvarnost djelimično podudarile, te da je Srebrenik u ratovima koji su se vodili tokom prošlog stoljeća bio doista pošteđen.

SREBRENİK – historijsko-etnografske skice' (a book by Salih Kulenović, Rusmir Djedović and Edin Mutapić)

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative

Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.